

PRAKSISOVERSIGT · CIVILPROCES

Praksisoversigt over fri proces og retshjælp

Statens dækning af sagsomkostninger efter retsplejelovens kapitel 31

Version 2 · Opdateret 26. jun. 2026 · 16 afgørelser · 2011-2026

[Læs online](#)

INTRODUKTION

Fri proces er statens ordning til at sikre, at borgere uden økonomiske midler kan føre retssager på lige fod med mere velstillede parter. Reglerne i retsplejelovens kapitel 31 (§§ 325-336) opstiller et system med tre lag: obligatorisk fri proces i visse familieretlige sager og sager om frihedsberøvelse (§ 327), en skønsmæssig ordning betinget af økonomiske grænser og "rimelig grund til at føre proces" (§ 328), samt en undtagelsesvis dispensation ved principielle sager uanset indkomst (§ 329). Ordningen er subsidær i forhold til retshjælpsforsikring og administreres primært af Civilstyrelsen med klageadgang til Procesbevillingsnævnet. Praksis viser, at domstolene tillægger fri proces-reglerne vid rækkevidde, bl.a. ved at lade bevillingen omfatte modpartens kæremål og ved at acceptere ankefristoverskridelse forårsaget af lang sagsbehandlingstid i Civilstyrelsen.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

- 01** Fri proces er subsidær i forhold til retshjælpsforsikring: har ansøgeren en forsikring der dækker sagen, kan fri proces som udgangspunkt ikke meddeles, jf. retsplejelovens § 325, stk. 1.
- 02** De økonomiske indkomstgrænser reguleres årligt ved bekendtgørelse – for 2026 er grænsen 404.000 kr. for enlige og 513.000 kr. for samlevende, med forhøjelse på 70.000 kr. pr. hjemmeboende barn under 18 år.
- 03** Rimelig grund til at føre proces efter § 328 vurderes ud fra sagens betydning for ansøgeren, udsigten til medhold, sagsgenstandens størrelse, forventede omkostninger og muligheden for nævnsbehandling.
- 04** I sager om opsigelse af boliglejemål, ansættelsesforhold eller personskade har den svage part en formodning for rimelig grund, medmindre konkrete forhold klart taler imod.
- 05** Obligatorisk fri proces efter § 327 gives i familieretlige sager (forældremyndighed, separation, skilsmisse), sager om frakendelse af advokatvirksomhed og sager hvor ansøgeren har fået medhold i et klagenævn.
- 06** Civilstyrelsen kan efter § 329 dispensere fra alle betingelser, når sagen er af principiel karakter, har almindelig offentlig interesse eller har væsentlig betydning for ansøgerens sociale eller erhvervmæssige situation.
- 07** Fri proces dækker retsafgifter, beskikkelse af advokat, godtgørelse for udgifter til syn og skøn samt fritagelse for at erstatte modpartens sagsomkostninger, jf. § 331, stk. 1.

- 08** Fri proces omfatter også behandling i højere instans, når sagen er indbragt af modparten og den fri proces-berettigede part helt eller delvis har fået medhold, jf. § 331, stk. 5.
- 09** Princippet i § 331, stk. 5 gælder også for kæremål – herunder kære over sagsomkostningsafgørelser – iværksat af modparten, som fastslået af Højesteret.
- 10** Afslag på fri proces fra Civilstyrelsen kan påklages til Procesbevillingsnævnet inden 4 uger, og i § 327-sager kan byrettens afslag kæres uden tilladelse fra Procesbevillingsnævnet.
- 11** Ved overskridelse af retshjælpsforsikringens maksimum kan statskassen yde godtgørelse af meromkostningerne efter § 336, men kun hvis sagens karakter begrundet overskridelsen.
- 12** Salæret til den beskikkede advokat fastsættes med udgangspunkt i de vejledende salærtakster, men der kan tages hensyn til det opnåede resultat, sagens beskaffenhed og arbejdets omfang.
- 13** Ventetid på Civilstyrelsens afgørelse om fri proces kan udgøre undskyldelig fristoverskridelse, der berettiger til undtagelsesvis anketilladelse efter ankefristens udløb.

§ 1 Lovgrundlag og systematik i retsplejelovens kapitel 31

Reglerne om fri proces i retsplejelovens kapitel 31 udgør et treleddet system, der tilsammen skal sikre borgernes adgang til domstolene uanset økonomisk formåen.

Grundbetingelserne i [retsplejelovens § 325](#) kræver, at ansøgeren:

- Opfylder de økonomiske indkomstgrænser fastsat i bekendtgørelsen om fri proces
- Ikke har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker sagen (subsidiaritetskravet)

Er disse grundbetingelser opfyldt, skelnes mellem tre bevillingsformer:

1. **Obligatorisk fri proces** efter [§ 327](#) – retten *skal* meddele fri proces i familieretlige sager, sager om frakendelse af advokatvirksomhed og sager hvor ansøgeren har fået medhold i et klagenævn, medmindre det er *åbenbart* at ansøgeren ikke vil få medhold.
2. **Fakultativ fri proces** efter [§ 328](#) – Civilstyrelsen (justitsministeren) *kan* meddele fri proces, hvis ansøgeren skønnes at have *rimelig grund til at føre proces*.
3. **Dispensationsordningen** i [§ 329](#) – justitsministeren kan meddele fri proces uanset indkomstgrænser og forsikringsdækning, når *særlige grunde* taler for det – navnlig i principielle sager eller sager med væsentlig betydning for ansøgerens sociale situation.

Retsvirkningerne af fri proces fremgår af [§ 331](#), der fritager parten for retsafgifter, giver beskikkelse af en advokat betalt af statskassen, dækker udgifter til syn og skøn mv. samt fritager for at erstatte modpartens sagsomkostninger.

Forarbejderne til ordningen går tilbage til betænkning nr. 404/1966, der blev gennemført ved lov nr. 253 af 4. juni 1969. Moderne ændringer er bl.a. sket ved procesretsreformen i 2005 og tilpasningen til det nye familieretlige system i 2018-19.

LOV

[Retsplejeloven § 325](#)[Retsplejeloven § 327](#)[Retsplejeloven § 328](#)[Retsplejeloven § 329](#)[Retsplejeloven § 331](#)

§ 2 Indkomstgrænser og økonomiske betingelser

De økonomiske betingelser for fri proces reguleres årligt i [bekendtgørelse om fri proces](#). For 2026 (baseret på 2024-årsopgørelse) er grænserne:

Ansøgertype	Indtægtsgrense 2026
Enlig	404.000 kr.
Samlevende (parrets samlede)	513.000 kr.
Tillæg pr. barn under 18 år	70.000 kr.

Indtægtsgrundlaget opgøres som summen af personlig indkomst og kapitalindkomst (med tillæg af aktieindkomst og CFC-indkomst). Negativ kapitalindkomst ses der bort fra.

En særlig undtagelse gælder i **sager om ægteskab eller forældremyndighed**, hvor samlevende ansøgere med modstående interesser kan anvende ansøgerens eget indtægtsgrundlag og grænsen for enlige, jf. [§ 325, stk. 4, 3. pkt.](#). Denne undtagelse blev indsat ved en ændringslov i 2009 for at sikre, at en lavtlønnet part i en familieretlig tvist ikke udelukkes fra fri proces alene fordi den anden parts indkomst trækker det samlede grundlag op.

Aktuel indkomst kan erstatte årsopgørelsen: Afviger ansøgerens aktuelle indkomstforhold væsentligt fra årsopgørelsen, lægges de aktuelle forhold til grund, jf. [bekendtgørelsens § 2](#). Det gælder fx ved nylig arbejdsløshed eller sygdom.

I sagen [BS-1336/2011-VLR](#) ophævede Vestre Landsret Procesbevillingsnævnets afslag på fri proces, fordi en ny årsopgørelse viste en personlig indkomst på 280.875 kr. i stedet for de oprindeligt oplyste 363.764 kr. Landsretten fastslog, at den ændrede opgørelse udgjorde nye væsentlige oplysninger, der gjorde den oprindelige begrundelse utjenlig.

Selve ansøgningen skal fra 2026 indgives **digitalt** via Civilstyrelsens selvbetjeningsløsning, jf. [bekendtgørelsens § 5](#), med mulighed for dispensation ved fysisk eller psykisk handicap eller manglende it-kompetencer.

LOV

[Retsplejeloven § 325, stk. 2-5](#)

PRAKSIS

Landsretten · Hjemvisning af Procesbevillingsnævnets afslag på fri proces efter fremkomst af nye væsentlige økonomiske oplysninger

16.10.2012

§ 3 Rimelig grund til at føre proces – § 328-vurderingen

Det centrale skøn under [retsplejelovens § 328](#) er, om ansøgeren har *rimelig grund til at føre proces*. Vurderingen er lovfæstet i stk. 2 og skal inddrage:

- Sagens **betydning for ansøgeren** (velfærdstruende karakter, indgribende personlige konsekvenser)
- **Udsigten til medhold** (ansøgerens retlige position)

- **Sagsgenstandens størrelse** i forhold til omkostningerne
- De **forventede omkostninger** ved sagen
- Muligheden for at få sagen behandlet ved et **klagenævn** eller alternativt tvistløsningsorgan

Formodningsreglen i stk. 3 giver en lovbestemt præsumption for rimelig grund i tre sagstyper i 1. instans:

- Sager om **opsigelse eller ophævelse af boliglejemål** (for lejereren)
- Sager om **opsigelse eller ophævelse af ansættelsesforhold** (for arbejdstageren)
- Sager om **personskade** (for skadelidte)

Formodningen kan kun omstødes, hvis forhold som udsigten til medhold, mulighed for nævnsbehandling eller sagsgenstandens størrelse *klart* taler imod.

Bagatelafslaget er en praksis, hvor Civilstyrelsen afslår fri proces, når sagsgenstanden er under ca. 3.000 kr. – men det er ikke automatisk. Folketingets Ombudsmand har i [FOB 2005.215](#) accepteret praksis, men fremhævet at:

"I lejesager, der vedrører lejerens krav på tilbagebetaling af depositum, meddeles der normalt ikke 'bagatelafslag'. Det skyldes, at de sociale hensyn, der ligger til grund for reglerne om fri proces, i særdeleshed gør sig gældende i sådanne sager."

Ombudsmanden kritiserede derimod, at Statsamtet København havde indhentet overflødige indkomstoplysninger, når afslaget allerede kunne begrundes med sagsgenstandens størrelse – et brud på undersøgelsesprincippet.

Erhvervsager kan kun *undtagelsesvis* opnå fri proces efter [§ 328, stk. 4](#), da sociale hensyn sjældent gør sig gældende. Tilsvarende gælder for sagsøgeren i **sager om ærekrænkelse**, medmindre krænkelserne er af en vis grovhed og udbredt i et massemedium.

Afslås fri proces efter § 328, kan afslaget påklages til **Procesbevillingsnævnet** inden 4 uger. Domstolene kan prøve nævnets afgørelse, men kun for *fejl* – ikke for det materielle skøn, jf. [BS-1336/2011-VLR](#). Se også praksisoversigten om [kæreadgang](#) for den processuelle ramme.

LOV

[Retsplejelovent § 328, stk. 1-6](#)

PRAKSIS

Landsretten · Hjemvisning af Procesbevillingsnævnets afslag på fri proces efter fremkomst af nye væsentlige økonomiske oplysninger

16.10.2012

§ 4 Obligatorisk fri proces i familiesager, klagenævnssager og tvangssager (§ 327)

[Retsplejelovent § 327](#) giver retten – ikke Civilstyrelsen – kompetence til at meddele fri proces i en række sagstyper, hvor lovgiver har vurderet, at advokatbistand er særligt påkrævet.

Sagstyper med obligatorisk fri proces i 1. instans (stk. 1):

- Sager om frakendelse af advokatvirksomhed og klager over advokater
- Familieretlige sager: forældremyndighed, barnets bopæl, samvær, separation, skilsmisse og omstødelse af ægteskab (dog med undtagelser i stk. 2)

- Forbrugersager om tilbagebetaling omfattet af et påbud efter markedsføringsloven
- Sager hvor ansøgeren har fået medhold i Advokatnævnet, et huslejenævn, beboerklagenævn eller et centralt statsligt klagenævn

Tre undtagelser blev indsat ved ændringerne i 2018-19 som følge af det nye familieretlige system:

1. Sager om prøvelse af Familieretshusets afgørelser
2. Sager i den forenklede familiesagsproces
3. Sagsøgeren i ændrings-sager om forældremyndighed eller bopæl

Forarbejderne begrunder undtagelserne med, at parterne i den forenklede familiesagsproces som udgangspunkt ikke har behov for advokatbistand, da familieretten selv varetager sagsforberedelse og sagsoplysning.

Fri proces til appel (stk. 3) gives, når ansøgeren helt eller delvis har fået medhold i den foregående instans og sagen er appelleret af modparten. I [BS-3019/2011-OLR](#) afviste Østre Landsret en anmodning om fri proces i en familiesag, fordi det var faren selv der var den ankende part og ikke modparten – betingelsen i stk. 3 (nu stk. 3) var derfor ikke opfyldt.

Kæreadgangen: Afslag på fri proces efter § 327 kan kæres *uden tilladelse fra Procesbevillingsnævnet*, jf. stk. 6, 3. pkt. – en vigtig undtagelse fra den almindelige kærebegrænsning i § 389 a. Højesteret fastslog i [BS-37558/2018-HJR](#), at denne undtagelse kun gælder for de sagstyper, der er positivt opregnet i § 327 – et afslag i en konkurskarantænesag kræver derfor Procesbevillingsnævnets tilladelse.

For sager om frihedsberøvelse efter psykiatriloven finder særlige regler om beskikkelse af advokat anvendelse, jf. praksisoversigten om [beskikkelse af forsvarer](#).

LOV	Retsplejelovent § 327, stk. 1-6	Retsplejelovent § 389a, stk. 1	
PRAKSIS	Højesteret · Skifterettens afvisning af fri proces i konkurskarantænesager kræver Procesbevillingsnævnets tilladelse til kære		11.04.2019
	Landsretten · Østre Landsret afviser anmodning om fri proces, da betingelserne i retsplejelovens § 327, stk. 2 ikke er opfyldt		22.11.2011

§ 5 Dispensation for principielle sager efter § 329

[Retsplejelovens § 329](#) åbner en snæver ventil, hvor justitsministeren (i praksis Civilstyrelsen) kan meddele fri proces *uden for de almindelige betingelser* – dvs. uanset indkomstgrænser og retshjælpsforsikring – når **særlige grunde** taler for det.

Bestemmelsen sigter navnlig til tre typer sager:

1. Sager af **principiel karakter** – dvs. sager der kan skabe retsafklaring på et uafklaret punkt
2. Sager af **almindelig offentlig interesse** – fx prøvesager med bredere samfundsmæssig rækkevidde
3. Sager med **væsentlig betydning** for ansøgerens sociale eller erhvervsmæssige situation

Forarbejderne til bestemmelsen (betænkning nr. 404/1966, s. 40) understreger, at det ikke er tilstrækkeligt, at sagen er principiel, eller at en retsafgørelse blot må anses for ønskelig:

"Der må til sagen være knyttet en betydelig almen interesse af en sådan karakter, at det findes urimeligt at lade den enkelte bære omkostningerne ved processen."

Folketingets Ombudsmand har i [FOB 1985.83](#) udtalt, at § 329 (dengang § 331) *ikke* hjemler en almindelig dispensationsadgang, men er begrænset til tilfælde med en *betydelig* almen interesse.

I praksis anvender Civilstyrelsen § 329 i fx:

- **Gruppesøgsmål** med principiel retsanvendelse – i sagen [BS-32504/2022-OLR](#) bemærkede landsretten, at Civilstyrelsen havde bevilget fri proces efter § 329 til et gruppesøgsmål mod Vurderingsstyrelsen om fejlagtige vejledende udtalelser
- Sager af **meneskeretlig karakter** der kan have præcedensvirkning
- Erstatningssager mod det offentlige med principielt uafklarede spørgsmål

Afslag på dispensation efter § 329 kan ligesom § 328-afslag påklages til **Procesbevillingsnævnet** inden 4 uger. Se om den nærmere kæreprocedure i praksisoversigten om [kæreadgang](#).

LOV

[Retsplejeloven § 329](#)

PRAKSIS

Landsretten · Østre Landsret afviser at behandle sag om erstatningsansvar for vejledende udtalelse om grundværdi i første instans 20.10.2022

§ 6 Subsidiaritet til retshjælpsforsikring og § 336-ordningen

Et grundlæggende træk ved fri proces-ordningen er dens **subsidiaritet** i forhold til privat forsikringsdækning. [Retsplejelovens § 325, stk. 1](#) bestemmer, at fri proces kun meddeles til en person, der *ikke har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker omkostninger ved sagen*.

De fleste private indboforsikringer og erhvervsforsikringer indeholder en retshjælpsdækning med et maksimum typisk i størrelsesordenen 150.000-250.000 kr. Når forsikringen dækker sagen, afskæres ansøgeren derfor fra fri proces – også selv om den pågældendes indkomst er under grænsen.

§ 336 – suppleringsdækning ved overskridelse af forsikringsmaksimum:

Når en part har en retshjælpsforsikring, men omkostningerne overstiger forsikringens maksimum, kan statskassen yde godtgørelse af meromkostningerne efter [§ 336](#). Betingelserne er:

- Ansøgeren opfylder de økonomiske betingelser i §§ 325-328
- Sagens karakter eller omstændighederne begrundes, at omkostningerne ikke kunne afholdes inden for forsikringens maksimum

I [BS 6892/2018-HJR](#) behandlede Højesteret en ansøgning om godtgørelse efter § 336. Ansøgeren havde samlede sagsomkostninger på 246.175 kr. – heraf 106.100 kr. i idømte sagsomkostninger til modparten – og retshjælpsforsikringen dækkede maksimalt 200.000 kr. Sagen viser, at § 336 ikke er en automatisk sikkerhedsventil, men kræver en konkret vurdering af, om overskridelsen er begrundet i sagens karakter.

Der kan krydshenvises til praksisoversigten om [advokatansvar](#) for spørgsmål om advokatens rådgivning om forsikringsdækning forud for sagsanlæg.

LOV

[Retsplejeloven § 325, stk. 1](#)
[Retsplejeloven § 336, stk. 1-4](#)

PRAKSIS

Højesteret · Højesterets afvisning af omkostningsgodtgørelse efter retsplejelovens § 336 ved overskridelse af forsikringsmaksimum

21.08.2018

Omfanget af fri proces-dækningen – § 331 og udstrækning til kæremål

§ 7

Virkningerne af fri proces er opregnet i [retsplejelovens § 331, stk. 1](#):

- **Retsafgifter:** Parten fritages for afgifter efter retsafgiftsloven (dog ikke skifteafgift efter § 24)
- **Advokatbeskikkelse:** En advokat beskikkes til at føre sagen mod vederlag af statskassen, jf. § 334
- **Udgifter:** Statskassen godtgør udgifter med føje afholdt i forbindelse med sagen (fx syn og skøn, vidnegodtgørelse)
- **Modpartens omkostninger:** Parten fritages for at erstatte modpartens sagsomkostninger

Dækningen kan begrænses til enkelte af disse begunstigelser, jf. stk. 2.

Udstrækning til modpartens appel og kæremål:

Efter [§ 331, stk. 5](#) omfatter virkningerne af fri proces også 2. eller 3. instans, *hvis sagen er indbragt for højere ret af modparten* og den fri proces-berettigede part helt eller delvis har fået medhold.

Højesteret har i to centrale kendelser fastslået, at dette princip rækker videre end bestemmelsens ordlyd:

- I [BS-14925/2020-HJR](#) (kendelse af 9. november 2020) fastslog Højesteret, at princippet i § 331, stk. 5 også finder anvendelse på **kæremål** vedrørende en kendelse afsagt under sagens forberedelse, når modparten har indbragt kendelsen for højere ret:

"Højesteret finder, at denne bestemmelse eller princippet i bestemmelsen også finder anvendelse på kæremål, hvorved modparten har indbragt en kendelse for højere ret, efter at den part, der har fri proces, helt eller delvis har fået medhold ved den påkærede kendelse."

- I [Sag 36/2022](#) (kendelse af 25. november 2022) udvidede Højesteret princippet til også at omfatte modpartens **kære af selve sagsomkostningsafgørelsen** i en fogedsag. Kærendes henholdelse til fogedrettens afgørelse blev sidestillet med en påstand om stadfæstelse, og statskassen skulle betale de 2.500 kr. i kæreomkostninger.

Den praktiske konsekvens er, at en part med fri proces i 1. instans ikke risikerer personlig hæftelse for kæreomkostninger, når det er *modparten* der anker eller kærer.

LOV

[Retsplejeloven § 331, stk. 1, 4-5](#)

PRAKSIS

Højesteret · Højesteret: Fri proces i fogedret omfatter også kæresag om sagsomkostninger iværksat af modparten

25.11.2022

Højesteret · Omfanget af fri proces ved modpartens kære af en kendelse under sagens forberedelse

09.11.2020

§ 8

Fri proces til appel og samspillet med ankefrister

Ansøgning om fri proces til appel behandles af Civilstyrelsen efter § 328, og bevillingen giver ret til beskikket advokat og dækning af omkostninger i ankeinstansen. Et praktisk problem opstår, når **Civilstyrelsens sagsbehandlingstid** overskrider den almindelige ankefrist på 4 uger.

Højesteret tog stilling til dette i [BS-40458/2025-HJR](#) (kendelse af 16. december 2025). Sagens forløb var:

- **8. juli 2024:** Byretsdommen afsagt (frifindelse af forsikringsselskab i personskadeerstatningssag)
- **30. juli 2024:** Ansøgning om fri proces indgivet til Civilstyrelsen, modparten orienteret om ankeplaner
- **24. januar 2025:** Civilstyrelsen bevilgede fri proces – ankefristen var udløbet
- **18. februar 2025:** Anmodning om anketilladelse indgivet til landsretten

Østre Landsret afviste anmodningen med den begrundelse, at 3 uger og 4 dage efter bevillingen ikke var "rimelig tid". Højesteret ændrede landsrettens kendelse og meddelte tilladelse til anke. Højesteret lagde vægt på:

- At fristoverskridelsen var **undskyldelig**, da parten var nødt til at afvente Civilstyrelsens afgørelse
- At modparten var blevet **orienteret** om ankeplanen allerede i juli 2024, hvilket begrænsede indrettelseshensyn
- At 3 ugers sagsforberedelse efter modtagelse af bevillingen var **rimeligt**

Kendelsen etablerer et princip om, at parter der er økonomisk afhængige af fri proces for at kunne anke, ikke automatisk afskæres ved lang sagsbehandlingstid hos Civilstyrelsen.

I den foregående instans havde [BS-9023/2025-OLR](#) lagt en strengere linje, der blev tilsidesat af Højesteret. Landsrettens synspunkt – at parten blot kunne have anket og sat sagen i bero – blev afvist, da dette ville pålægge parten økonomiske risici, som fri proces-reglerne netop skal eliminere.

LOV

[Retsplejeloven § 328](#)
[Retsplejeloven § 372, stk. 2](#)

PRAKSIS

Højesteret · Tilladelse til anke efter fristens udløb ved afventning af fri proces

16.12.2025

Landsretten · Afslag på anketilladelse efter fristoverskridelse grundet for sen reaktion efter bevilling af fri proces

23.04.2025

§ 9 Salærfastsættelse for den beskikkede advokat

Den advokat, der beskikkes for en part med fri proces, tilkommer et **passende salær** samt godtgørelse for udlæg, jf. [retsplejelovens § 334, stk. 2](#). Salæret betales af statskassen – ikke af klienten.

I [BS-14541/2023-HJR](#) (kendelse af 11. august 2023) stadfæstede Højesteret en salærfastsættelse på 80.000 kr. + moms til en beskikket advokat i en sag med en sagsværdi på 2,6 mio. kr. Klienten havde hævet sagen efter ugunstig besvarelse fra Retslægerådet og blev anset for tabende part.

Advokaten argumenterede for, at salæret burde svare til de 130.000 kr., som modparten (Ankestyrelsen) var tilkendt i sagsomkostninger. Højesteret afviste dette og fastslog principperne:

"Salær til en beskikket advokat i en civil sag bør fastsættes med udgangspunkt i de vejledende salærtakster, der anvendes ved fastsættelsen af sagsomkostninger, men således, at der tillige kan tages hensyn til det opnåede resultat, sagens beskaffenhed og arbejdets omfang."

Højesteret fremhævede:

- **Det opnåede resultat** indgår som faktor – at sagen blev hævet af sagsøgeren taler *imod* forhøjelse
- **Fri proces-bevillingen** viser, at der var rimelig grund til at føre sagen, men fritager ikke for resultathensyn
- **Arbejdets omfang** – herunder forelæggelse for Retslægerådet – indgår, men kan ikke i sig selv begrunde et salær svarende til modpartens omkostninger

Denne praksis betyder, at den beskikkede advokat bærer en vis økonomisk risiko ved et ugunstigt resultat – salæret reduceres, selvom arbejdsindsatsen har været betydelig. Det kan skabe et spændingsfelt i forhold til formålet med fri proces-ordningen, der netop skal sikre lige adgang til domstolene.

LOV

Retsplejelovent § 334, stk. 2

PRAKSIS

Højesteret · Højesterets stadfæstelse af salærfastsættelse til beskikket advokat ved fri proces

11.08.2023

§ 10 Kæreadgang og domstolsprøvelse af afslag

Systemet for prøvelse af afslag på fri proces er differentieret efter bevillingstype:

§ 327-sager (obligatorisk fri proces):

Rettens afslag træffes ved kendelse og kan kæres *uden* tilladelse fra Procesbevillingsnævnet, jf. § 327, stk. 6, 3. pkt.. Det gælder uanset den almindelige kærebegrænsning i § 389 a – men kun for de positivt opregnede sagstyper. Højesteret fastslog i [BS-37558/2018-HJR](#), at konkurskarantænesager ikke er på listen, og at afslag derfor kræver Procesbevillingsnævnets tilladelse.

§ 328-sager (fakultativ fri proces):

Afslås fri proces, kan afgørelsen påklages til **Procesbevillingsnævnet** inden 4 uger, jf. § 328, stk. 6. Nævnets afgørelse kan prøves af domstolene, men domstolene kan kun vurdere om der er begået *fejl* – ikke om skønnet burde have faldet anderledes, jf. forarbejderne til lov nr. 390 af 14. juni 1995.

I [BS-21095/2021-OLR](#) afviste Østre Landsret et kæremål over byrettens afslag på at udsætte en sag, mens ansøgning om fri proces verserede. Landsretten fastslog, at sådanne procesledende afgørelser kræver Procesbevillingsnævnets tilladelse, jf. § 389 a, stk. 1.

§ 329-sager (dispensation):

Afslag kan ligeledes påklages til Procesbevillingsnævnet inden 4 uger.

Ombudsmandens praksis viser, at begrundelseskravet i forvaltningslovens § 24 gælder for afslag. I [FOB 1990.117](#) udtalte Ombudsmanden, at en begrundelse for afslag efter § 329 (daværende § 331) opfylder forvaltningslovens krav, hvis den indeholder en henvisning til, hvad der er anset for "særlige grunde", sammenholdt med en konstatering af, at ingen af disse foreligger. Ombudsmanden understregede dog, at myndigheden bør forholde sig til ansøgerens *væsentlige anbringender* – blot en henvisning til den generelle regel er ikke altid tilstrækkeligt.

LOV

Retsplejelovent § 327, stk. 6

Retsplejelovent § 328, stk. 6

Retsplejelovent § 389a, stk. 1

PRAKSIS

Højesteret · Skifterettens afvisning af fri proces i konkurskarantænesager kræver
Procesbevillingsnævnets tilladelse til kære

11.04.2019

Landsretten · Landsrettens afvisning af kæremål om sagsudsættelse grundet manglende
procesbevilling

21.06.2021

§ 11 Advokatbeskikkelse og advokatpålæg

Beskikkelse af advokat i fri proces-sager reguleres af [retsplejelovens § 333](#). Justitsministeren antager et passende antal advokater ved hver ret til at udføre sager for parter med fri proces.

Systemet giver ansøgeren mulighed for at anmode om en **bestemt advokat** efter eget valg, jf. stk. 3. Betingelserne er:

- Advokaten er mødeberettiget for den pågældende ret
- Advokaten er villig til at lade sig beskikke
- Beskikkelsen findes forsvarlig af retten

I **ankesager** kan den advokat, der har været beskikket i den foregående instans, videreføre beskikkelsen for den overordnede ret, jf. stk. 2 – forudsat at advokaten har møderet.

Prøvesager: En autoriseret advokatfuldmægtig eller advokat uden møderet for landsret kan beskikkes i sager, der anmeldes som prøvesager, jf. stk. 4, med partens samtykke.

De beskikkede advokater har desuden pligt til at yde **offentlig retshjælp** efter [§ 323, stk. 1, 2. pkt.](#) – en forpligtelse til at yde gratis grundlæggende juridisk rådgivning, der er beslægtet med men adskilt fra fri proces. Se eventuelt praksisoversigten om [småsagsproces](#) for den forenkede proces, hvor advokat-beskikkelse sjældent er nødvendig.

LOV

[Retsplejeloven § 323, stk. 1](#)[Retsplejeloven § 333, stk. 1-5](#)

§ 12 EMRK art. 6 og retten til effektiv adgang til domstolene

Fri proces-ordningen skal ses i lyset af [EMRK art. 6, stk. 1](#) og [EU Charterets art. 47](#), der begge garanterer retten til effektiv adgang til domstolene.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har i **Airey mod Irland** (1979) fastslået, at statens pligt til at sikre effektiv adgang til domstolene kan indebære en forpligtelse til at stille retshjælp til rådighed i civile sager, når den kompleksitet eller de omkostninger, der er forbundet med sagen, reelt forhindrer borgeren i at varetage sine rettigheder. I **Steel & Morris mod UK** (2005) fandt EMD, at manglen på retshjælp i en injuriesag med store procesomkostninger krænkede art. 6, stk. 1.

Den danske fri proces-ordning opfylder som udgangspunkt EMRK-kravene, idet:

- De økonomiske betingelser er indkomstbaserede og reguleres årligt
- Der er en dispensationsmulighed i § 329 for principielle sager uanset indkomst
- Der er kæreadgang for afslag til Procesbevillingsnævnet og domstolene
- Der er en suppleringsdækning i § 336 for overskridelse af forsikringsmaksimum

Potentielle problemområder i forhold til EMRK er:

-

Lang sagsbehandlingstid i Civilstyrelsen, der kan afskære anke (jf. Højesterets kendelse i BS-40458/2025-HJR)

- **Subsidiaritetskravet** til retshjælpsforsikring, der kan afskære fri proces for parter med lav indkomst men forsikring med lavt dækningsmaksimum
- **Bagatelgrænsen** i Civilstyrelsens praksis, der kan afskære adgang til retlig prøvelse af små krav med principiel betydning

Se den nærmere behandling af retfærdig rettergang i praksisoversigten om [EMRK artikel 6](#).

PRAKSIS **Højesteret** · Tilladelse til anke efter fristens udløb ved afventning af fri proces

16.12.2025

§ 13 Sammenfatning af centrale takeaways

Fri proces-ordningen i retsplejelovens kapitel 31 udgør en grundpille i borgernes adgang til domstolene. Praksis fra Højesteret, landsretterne og Folketingets Ombudsmand tegner følgende hovedlinjer:

- **Subsidiaritet er ufravigelig:** Har ansøgeren en retshjælpsforsikring, afskærer det som udgangspunkt fri proces – men § 336 fungerer som sikkerhedsventil ved overskridelse af forsikringens maksimum.
- **De økonomiske grænser er reguleret og forhøjes årligt.** For 2026 er grænsen 404.000 kr./513.000 kr. Afviger de aktuelle indkomstforhold væsentligt, kan de aktuelle forhold lægges til grund.
- **Rimelig grund-vurderingen er konkret og skønspregt.** Formodningen for rimelig grund i personskade-, lejemåls- og ansættelsessager er et vigtigt retssikkerhedsværn for den svage part. Bagatelafslaget gælder ikke automatisk og skal anvendes med varsomhed i sager mod det offentlige.
- **Obligatorisk fri proces i familiesager er stærkt men har undtagelser** som følge af det nye familieretlige system (Famileretshuset).
- **Dispensationsordningen i § 329 er snæver** men afgørende i principielle sager. Civilstyrelsens praksis viser, at den især bruges i gruppesøgsmål og prøvesager med bredere samfundsmæssig rækkevidde.
- **Højesterets praksis udvider fri proces-dækningen** ved at lade princippet i § 331, stk. 5 omfatte også modpartens kæremål – herunder kære af sagsomkostningsafgørelser.
- **Sagsbehandlingstiden i Civilstyrelsen** kan medføre retssikkerhedsproblemer, men Højesteret har vist vilje til at beskytte parter, der afventer bevilling, mod uretmæssig afskæring fra anke.
- **Kæreadgangen er differentieret:** § 327-afslag kan kæres frit, mens § 328- og § 329-afslag går via Procesbevillingsnævnet med begrænset domstolsprøvelse.

For den praktisk orienterede advokat er det afgørende at ansøge rettidigt, orientere modparten om ankeplaner ved verserende fri proces-ansøgning og sikre dokumentation for ændrede indkomstforhold.

LOV

[Retsplejeloven § 325](#)

[Retsplejeloven § 329](#)

[Retsplejeloven § 331, stk. 5](#)

PRAKSIS

Højesteret · Tilladelse til anke efter fristens udløb ved afventning af fri proces

16.12.2025

Højesteret · Omfanget af fri proces ved modpartens kære af en kendelse under sagens forberedelse

09.11.2020

Højesteret · Skifterettens afvisning af fri proces i konkurskarantænesager kræver Procesbevillingsnævnets tilladelse til kære

11.04.2019

Landsretten · Østre Landsret afviser at behandle sag om erstatningsansvar for vejledende udtalelse om grundværdi i første instans

20.10.2022

Landsretten · Hjemvisning af Procesbevillingsnævnets afslag på fri proces efter fremkomst af nye væsentlige økonomiske oplysninger 16.10.2012

REFERENCE Lovgrundlag 6 paragraffer

Retsplejeloven § 325	stk. 1-5	Retsplejeloven § 327	stk. 1-6
Retsplejeloven § 328	stk. 1-6	Retsplejeloven § 329	
Retsplejeloven § 331	stk. 1-7	Retsplejeloven § 336	stk. 1-4

MATERIALE Citerede afgørelser 15 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 6

16.12.2025	Tilladelse til anke efter fristens udløb ved afventning af fri proces	40458-2025
11.08.2023	Højesterets stadfæstelse af salærfastsættelse til beskikket advokat ved fri proces	bs-14541-2023-hjr
25.11.2022	Højesteret: Fri proces i fogedret omfatter også kæresag om sagsomkostninger iværksat af modparten	2373-2833
09.11.2020	Omfanget af fri proces ved modpartens kære af en kendelse under sagens forberedelse	bs-14925-2020-hjr
11.04.2019	Skifterettens afvisning af fri proces i konkurskarantænesager kræver Procesbevillingsnævnets tilladelse til kære	bs-37558-2018-hjr
21.08.2018	Højesterets afvisning af omkostningsgodtgørelse efter retsplejelovens § 336 ved overskridelse af forsikringsmaksimum	bs-6892-2018-hjr-og-6900-2018

LANDSRETTE · ANKEINSTANS 5

23.04.2025	Afslag på anketilladelse efter fristoverskridelse grundet for sen reaktion efter bevilling af fri proces	10007-11709
20.10.2022	Østre Landsret afviser at behandle sag om erstatningsansvar for vejledende udtalelse om grundværdi i første instans	3320-3949
21.06.2021	Landsrettens afvisning af kæremål om sagsudsættelse grundet manglende procesbevilling	3555-4227
16.10.2012	Hjemvisning af Procesbevillingsnævnets afslag på fri proces efter fremkomst af nye væsentlige økonomiske oplysninger	650-742
22.11.2011	Østre Landsret afviser anmodning om fri proces, da betingelserne i retsplejelovens § 327, stk. 2 ikke er opfyldt	3401-4054

BYRETTE · FØRSTE INSTANS 1

12.01.2026	Civilstyrelsen dømt til at betale 112.500 kr. for videregivelse af følsomme oplysninger om voldtægtsoffer til gerningsmand	10379-12211
------------	--	-------------

PARKERINGSKLAGE ÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 2

16.06.2025	Annulering af kontrolafgift grundet teknisk nedbrud: Køretøj kunne ikke fortsætte ved egen kraft	park-4227
03.12.2024	Annulering af kontrolafgift grundet af- og pålæsning af flyttegods med trailer	park-4054
LIGEBEHANDLINGSNÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS		1
02.11.2023	Afslag på fri proces i sag om forældremyndighed og bopæl var ikke kønsdiskriminerende	23-8597